

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОСТАУПНИКА У СРБИЈИ

Издази два пута месечно

О УРЕЂЕЊУ СУДОВА У СРБИЈИ

РЕФЕРАТ

П. Ј. САВИЋА

секретара министарства правде

(Свршетак)

Да пређемо сада на прописе о одговорности судија.

Закон о судијама има у виду тројаку одговорност судија у њиховој званичној дужности: *криминалну, грађанску и дисциплинарну*. За прве две одговорности судија подлежи суђењу редовних судова; но за то претходно ваља да даде одобрење касациони суд у својој општој седници; а за дисциплинску одговорност судија подлежи суђењу касационога суда.

Прописима о криминалној и грађанској одговорности, не бисмо имали шта да забавимо, јер они дају довољно гаранције судији, да неће без основаног разлога бити потрзан на суд.

Али прописи о дисциплинској одговорности, чини нам се да су непотпуни.

Законодавац је одредио три разна рода дисциплинске казне: писмен укор, новчану казну, и губитак службе. Казну укора над судијама изриче председник или судија, који га по старешинству у дужности заступа; и против тога решења судија се може жалити касационом суду (чланови 36 и 37 закона). А новчану казну и губитак службе изриче касациони суд у општој седници. Да ове две потоње казне може касациони суд и над председницима нижих судова изрицати, то не подлежи сумњи; али је остала сумња, ко ће изрицати над

председницима казну укора, јер о томе у закону ништа нема. У томе је, дакле, једна празнина код закона. Законодавство треба ову празнину да попуни. Оно истина суд касациони већ је узео у практику, да над председницима и казну писменог укора изриче, и ми против тога немамо ништа; али мислимо да је свакако у реду, да се та власт касационом суду и законом призна, а не само практиком, јер практика може и другаче да се окрене.

Законодавац је изрекао само у начелу, да се судија ни на какву дисциплинарнију казну не може осудити, док се не саслуша; али никаква ближа правила није поставио о томе, ко ће ово саслушање и којим начином да наређује.

Истина ово саслушање по садашњем обичају наређује министар правде, и то је добро; јер министар правде и треба да води највиши надзор над понашањем судија како у служби тако и ван ове; али законодавац треба изреком да министру даде право, да свакога судију може позвати, да се правда у писменом изјашњењу, или пред одређеним од његове стране иследником, за свако неупутно дело или понашање у службеној дужности и ван службе, пре но што би против њега тужбу касационом суду дао

У опште дисциплинарна процедура против судија по нашем садашњем закону са свим је неодређена.

Тужбу подноси касационом суду против судије или приватно лице кога се тиче, или министар правде по званичној дужности. Касациони суд даје ту тужбу на одговор туженом судији, и кад овај одговори, онда касациони суд у општој седници решава о одговорности судијној без икаква даљег саслушања. То је један посве скучен и недовољан, управо опасан начин процедуре за правосуђе, по томе што у њему нема јемства, да ће се изнесени докази за и против оптуженога претрести и измерити како треба, и да ће се изнаћи права истина, која је нужна за праведно пресуђење.

Ми налазимо, да је у интересу правде и истине нужно, да касациони суд пре, но што приступи изрицању своје пре-

суде, саслуша усмено и тужилачку и оптужену страну. Тако, дакле, министар правде треба да има од своје стране одређенога тужиоца, који ће пред касационим судом подржавати и развијати елементе оптужења; а оптуженоме треба дати право да се сам лично, или преко слободно изабранога браниоца, правда пред судом и објашњава средства своје одбране.

Празнине које је наш законодавац у овом предмету оставио, могу повући за собом, као што се види, врло зле последице како за право оптужења тако и за право одбране; и ми држимо да је нужно, да се оне час пре поцуне.

И сам начин саопштења изречених дисциплинских пресуда неодређен је. На прилику казано је у члану 43 само то, да касациони суд своју пресуду доставља министру правде, који се о извршењу исте стара; а даље ништа није наређено, него је просто остављено нахођењу министра правде. Ми смо имали прилике да читамо у званичном листу штампане пресуде касационог суда, изречене против овога или оног судије, па било да оне ослобођавају било да казне судију. Ми не бисмо могли саветовати тако простран начин публикације. Да се публикује путем штампе пресуда, којом је судија ослобођен од казне, то би се могло још и којекако дозволити, но само онда, када то сам судија изреком затражи; али да се публикује и она пресуда, која судији казну изриче, чини нам се, да је то сувише строго, ако не још и неправедно. У место овога начина саопштења, који судију излаже јавном бламажу и презрењу пред светом, коме он има правду и даље да изриче, ако се не казни лишењем службе, ми бисмо предложили други начин, далеко целисходнији; а то је, да се пресуда у тајној седници онога суда, при коме је кажњени судија, саопшти тиме, што ће се она пред свима судијама прочитати; и затим приступити њеноме извршењу, ако је казна новчана или отпуст из службе; а ако је казна укор, онда оставити је у архив, пошто се укор прибележи у једну нарочиту, за дисциплинске казне спремљену књигу.

Право оптужења у криминалној и дисциплинској одговорности судија, требало би, по нашем мишљењу, оставити

само министру правде, који је врховни надзорник над владањем и понашањем судија, а не и приватнима. Овима се може дати то право само за грађанску одговорност судија.

Било је примера, да се код нас узимало за дисциплинарну погрешку судији и то, кад он не чини подворење представницима политичке или војне власти. Али ми напротив сматрамо за погрешку таква подворења.

Једино владоцу, у чије се име правда изриче, судије могу и дужност им је подворење чинити; ипаче ником више.

Судија не сме припадати ни којој политичкој странци. То треба законодавац изриком да забрани. У новије време код нас било је примера, да судије потписују адресе шефу ове или оне владе, као вођи ове или оне политичке партије; а то је по нашем мишљењу њихова велика погрешка: јер те судије или не разумеју свој узвишен позив, или из спекулације стављају се под зависност код закона, који им независност ујемчава. Ни једно ни друго не доликује никако органима правосудства и чуварима правде и закона у земљи.

Ми овде само бележимо ове недостатке у закону о судијама, и предлажемо у начелу поправке, не упуштајући се у појединости, које у осталоме, не могу ни доћи у обим једнога реферата.

Остаје нам да говоримо још нешто мало и о *платама* судија.

Законом од 19 Маја 1865 год. (зб. 18, стр. 129) одређена је била плата председнику касационог суда 1700 талира годишње, од прилике садањих 8500 динара.

Чланови су се делили по класама. Прва класа имала је годишње 1400 талира, дакле нешто више од 7000 динара, а друга класа 1200 талира, нешто мало више од 6000 динара. Помицање у вишу класу бивало је по избору, а не по годинама службе у касационом суду, но и ово могло је бити тек онда, пошто је судија пет година у нижој класи провео.

Истим законом одређена је била плата председнику апелационог суда 1400 талира, нешто више од 7000 динара; а чланови су се делили по класама: прва класа имала је 1000

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

талира, нешто више од 5000 динара; друга класа 800 талира, нешто више од 4000 динара. Помицање у већу класу било је и овде по избору, и могло је бити тек после проведених пет година у нижој класи, или у звању са равном платом код других судова.

Законом од 14 Јуна 1861 год. (зб. 14, стр. 132) одређена је председницима и судијама првостепених судова плата по класама

Председници прве класе имали су 1000 талира, а председници друге класе 800 талира годишње.

Судије су биле по плати подељене у три класе: прва класа 700, друга 600, а трећа 500 талира годишње. Помицање из једне класе у другу бивало је постепено, без икаква услова о годинама, проведеним у нижој класи.

Под владом ових закона могао је онај судија, који се министру правде удобри, добијати сваке године класу; а ономе, који му се недопада, министар је могао и да неда класу никако.

Законодавство од 1881 год., хтевши да и у овом погледу учини судије независним од владе, одредило је периоде од пет година, по навршетку којих судија добија већу плату по самоме закону. Но оно, не само што није у овоме погледу било издашније од пређашњег законодавца, него, претварајући плате из старог новчаног система у нов динарски, још их је смањило, заокружавајући их ради рачунске олакшице. Тако су чланом 44 садањег закона одређене судијама ове плате:

Председнику касационог суда	8500 дин.
Судијама касац. суда по	6000 "
По навршеној периоди од 5 год.	7000 "
Председнику апелационог суда	7000 "
Судијама апелац. суда по	4000 "
По навршеној периоди од 5 год.	5000 "
Председницима првостепених судова по .	4000 "
По навршеној периоди од 5 година по .	5000 "
Судијама првостепеног суда по	2500 "

После сваке навршене периоде од пет година по 500 динара, тако да последња периода буде 4000 динара.

Дакле судија првостепеног суда по овоме закону има најпре 2500, после 5 год. по 3000, после 10 година 3500, и тек после 15 година 4000 динара годишње плате.

Вредно је, да прибележимо овде судијске плате у некојим другим државама.

У *Белгији*, касациони суд: Председник 16.000, судије по 11.250 динара. Апелациони суд: Председник 11.250, судије по 7500 дин. Првостепени судови: Председник три класе: 7500, 7000 и 6000; потпредседник две класе 6500 и 5500; судије I класе 5000, II класе 4500, III 4000 динара.

У *Русији*, касациони суд: председник 36.000, судије 28.000 дин.; другостепени суд: председник 24.000, судије 14.000 дин.; првостепени суд: председник 18.000, судије 8000 динара.

У *Француској*, касациони суд: председник 30.000, судије 18.000.; апелациони судови: у Паризу председник 25.000, судије 11.000, у другим местима председник 18.000, судије 7000; првостепени судови: у Паризу председник 20.000, судије 8000; у варошима, где становништво броји 80.000 душа, председник 10.000, судије 6000; у варошима, где становништво достиже цифру 20.000 душа, председник 7000, судије 4000; у осталим варошима: председник 5000, судије 3000 дин.

У *Аустрији*, касациони суд: председник 10.000 фор. са додатком од 10.000 фор.; судије 6000 фор. са додатком од 1000 фор.; апелациони суд: председник 8000 фор. и додатак од 1000 до 3000, судије 3300 фор. и додатка 800 фор.; првостепени суд: председник 4500, 5500, 6000 фор. са додатком од 1000 фор.; судије, 2000, 2200 и 2400 са додатком од 700 фор.

У *Маџарској*, касациони суд: председник 14.000 фор. судије 4600 и 5600 фор. Суд 3-ће инстанције: председник 12.000 фор. судије 4600 и 5600 фор; суд краљевске табле: председник од 5500 до 8000, судија од 2500 до 3500 фор.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

првостепени суд: председник од 2700 до 4600; судија од 1700 до 2400 фор.

У *Немачкој*. Прајска, суд провинцијски: председник од 9375 до 13.125 динара са додатком на станарину према вароши од 675 до 1500 дин.; судија од 3000 до 7500 дин. према (личној) класи, са додатком на станарину од 450 до 1250 дин; виши суд: председник 17.500 дин. са додатком на станарину према вароши од 2250 до 3650 дин., судија од 6000 до 8250 дин. према класи (личној) са додатком на становање према вароши од 600 до 1250 дин. *Баден*, провинц. суд: председник 7000 марака;¹⁾ судија од 2500 до 5000 м.; виши суд: председник 10.000 м. судија од 4000 до 6200 м; *Баварска*, суд провинцијски: директор од 4560 до 5460; судија од 3360 до 4260; у вишем суду: председник 9720, судија од 4560 до 5460; у највишем суду: председник 10.800 судија од 5760 до 6480 марака. Повишење плате управља се по времену службе, и добија се од пет до пет година.

У *Румунији*. Судови првостепенени (дистрикта): председник I класе 5328, друге 4884; судија прве класе 3996 а друге 3352; судови апелациони: председник прве класе 11.568 а друге 10.656, судија прве класе 8880 а друге 7104 динара. За плату у касационом суду нисмо могли дознати; јер у Демомбиновој књизи,²⁾ из које ове податке вадимо, нема о томе ништа прибележено.

У *Грикој*. Првостепенени суд: председник 4800, судија 3600; апелациони суд: председник 6000, судија 4800; касациони суд: председник 7200, судије 5400 динара.

У *Хрватској и Славонији*. По закону од 1874 год. одређена је плата овако: Председнику стола седморице плата 6000, службовина 1000, станарина 500, дакле 7500 форината; Председнику банскога стола плата 5000, службовина 400, станарина 450; судијама стола седморице плата од 3600 до

¹⁾ Марка чини 1.25 дин

²⁾ G. Demombynes: Constitutions Européennes, Париз 1881 год.

4000, и станарина 400; председнику банскога стола у Загребу плата од 3600 до 4000, службовина 300, станарина 400; судијама банскога стола и председницима осталих судбених столова плата од 2600 до 3000, станарина 350, а председницима само још и службовина 300 форината; судијама код судбених столова плата од 1600 до 1800, станарина 300 фор.; котарским судцима плата од 1200 до 1400, службовина 100, станарина 250 форината.

Цифре, које смо изложили, показују да у Јевропи, што се тиче судијских плата, најлошије стојимо ми. Но за нашу утеху може нам у неколико служити то, што видимо да Грчка, у овом погледу, од нас још горе стоји.

Нема сумње, да и плата има врло велики, ако не и највећи утицај на независност судијску. Једно од најпаметнијих уређења енглескога државног склопа, то је савршено независан положај судија. Енглези су појмили врло добро истину, коју је и Монтескије поновио, да је правосудство власт, које независност исто је тако нужна за благостање државе, као год и независност законодавне власти. Зато они и награђују њихове судије тако обилатом платом, каква за нас изгледа баснословна. Ево колике су плате енглеским судијама, по наведеној Демомбиновој књизи:

Првостепени судија, који у своме грофству (округу) иде из дистрикта у дистрикт и најмање једанпут месечно у свакоме заседава, имаде 1500 ливара или 37.500 динара. У великом суду у Лондону имају судије по 5000 лив. или 125.000 динара; а председник има 150.000 дина. У апелационом суду редовне судије имају такође по 5000 или 125 хиљада динара.

Ми, наравно, не можемо да се угледамо на Енглеску и друге богате земље, у одређивању плате судијама; али морамо осудити сваки џебраклук у награђивању судија. Законодавство од 1881 год. учинило је у овом смотрењу грдну погрешку, која, ако се не поправи може нашу правду да постиди. Један првостепени судија треба да проведе сиром свој век док дође до 4000 динара годишње плате: треба му 15 година школовања, и ако уђе у судску канцеларију,

да се спрема практично, треба му у најмању руку 5 год. док дође до прве судијске плате то су 20, и док од ове дође до највеће од 4000 динара треба му 15 то су свега 35 година; док у другим неким струкама државне службе, чиновник један са много мање спреме. може за пет-шест година да дође и до 5000 динара годишње плате. То значи да законодавац тражи од судије више научне спреме, него од осталих чиновника, а даје му мање плате, него онима који су мање спремни; или другим речма: већу спрему јевтиније а мању спрему скупе плаћа! Ако овако и даље остане, неће никакво чудо бити, кад се једне године нађу све одабраније правничке снаге у другим струкама државне службе, или у другим боље награђеним занимањима, а судска струка остане на самим пабирцима.

Ако се и у чему држави раскошљук дозволити може, то заиста понајпре у плати судија. Ако је законодавство од 1881 год. хтело штедњу, боље би учинило да је уштедило број судија а не њихову плату. Ми тражимо много, а дајемо мало: хтели бисмо, да досуђивање правде остане у свој својој моралној чистоти, хтели бисмо да сваки, велики и мали, богат и сиром, пред столицом судије само неумитну правду нађе, а овамо нисмо се побринули, да судију и с материјалне стране тако обезбедимо, да му ни на ум не дође да свој свети позив погази. Право је казао један непознати нам писац о државној служби још 1859 године, да „корупција ма које класе чиновника само прне последице за државу имати може; но ништа није од прњег улива на државу, него кад кроз њу страшни глас прође, да се у њој правда купује и продаје.“¹⁾

И заиста, ако хоћемо правду сигурним рукама да поверимо, онда треба да судију и морално и материјално у најнезависније и најодличније стање поставимо, јер га само тиме можемо над сваким искушењем узвисити.

Оно истина је, да се и код богаства налази доста пута несавесне користољубивости; али то су само изузеци. У да-

¹⁾ Државна служба и државне слуге, у Бечу 1859 год

нашњем друштву правило је, да сиротиња подлеже поткупљивању више него богаство. А законодавац, кад заводи неке установе, мора да рачуна, као што смо већ рекли, са оним, што се обично у друштву дешава, а не са оним, што ретко и изванредно бива. Тако, дакле, и судију, ми смо то већ казали, не треба никада доводити у нужду, да између дужности и личне користи бира, шта му је прече.

У данашњем друштву настало је живо муање и окретање ђа на ову ђа на ону страну; и наравно је да у том стању искршавају сукоби између појединих људи. Треба да буде у средини једна јака сила, као преграда томе. А та сила то је власт судијна. Ова треба да стоји непокретна у средини тога општег таласања. Њу ваља утврдити, добро наоружати и од њене улоге направити такву задаћу, какву друштвени таласи неће бити кадри, да са правог пута покрену. У колико је та задаћа узвишенија и тежа, у толико је важнији избор оних, који је врше. Једна од најпречих дужности законодавства састоји се у томе: да узвиси судије, да уреди, да њихов избор буде, без страсти и слабости, по мери њихова знања и чистоти карактера, да их огради уважењем и поштовањем, да угуши претеране чежње, и да награди њихов рад.

Ако хоће да изврши ову дужност као што треба, законодавац ваља да се стави изван свакога партијског духа, и да се постави на неутрално земљиште највишега друштвеног интереса.

Да сумирамо све, што смо до сад навели, и да у кратко кажемо шта предлажемо и шта хоћемо:

Ми хоћемо такав начин бирања судија, какав ће уводити у судство знање, осведочену способност и чист карактер, а не избирање по ђефу ове или оне странке.

Хоћемо судије сталне, који ће бити моћни, да погледају у очи свакој самовољи, ма од које стране ова долазила; хоћемо за судију онога, ко је најученији, јер он ће да поштује законе; онога, који је најдостојнији, јер он ће да презире

корупцију, и онога, који је најслободнији, јер он неће никоме да се покорава.

Хоћемо да су судије добро плаћене, па макар их бројно и мање било, али хоћемо и строгу одговорност њихову, и слободно јавно критиковање њихових пресуда.

Једном речи, ми хоћемо независну правду, са високо уздигнутом судском влашћу, која ће нас заштићавати на часном путу нашега живота, и у личности и у имовини.¹⁾

ВЕЛЕЗВЕДАЈА КАО ПОЛИТИЧКА КРИВИЦА

правничка студија из кривичног и међунар. права

АЛЕКСЕ РАДУЛОВИЋА

излци. кочесара

Ни једно у кривичном закону свију држава као кажњиво означено дело, није у своме појму претрпело више измена, као дела, која спадају у ред политичких кривица. Још се и данас научари не слажу у тачној одредби, која дела треба сматрати за политичка кривична дела. У новије доба међународним уговорима означаје се која ће дела уговарајуће стране сматрати за политичка крив дела.

Политичка крив дела имају ту чудновату страну, да сви законодавци за њих прописују најстрожије казне, па ипак

¹⁾ У II делу овога реферата, на страни 26 „Бранича“ од Јануара ове године, после става, који гласи: „Наше законодавство дуго се узтезало да ову независност судијама призна и ујачи,“ треба да дође овај став, који је случајно изостао, и који гласи: „Па ни уставотворци од 1849 године нису били зна шта у овом погледу учинили су, осим, што су у члану 105 устава казали само то: *но судија не може се дати суду, док не одобри касаци. суд, а кад овај одобри, онда суде редовни судови.*

Сем тога у I делу, где је реч о организацији нарочитог суда по закону од 11 Јуна 1864 год. за суђење судија великог суда, изостављена је, преврћењем референтовим, напомена, „да је овај нарочити суд могао судију да осуди на казну, без да саслуша његову усмену одбрану, просто на основу чињеног писменог извешаја и принетих доказа“ (§ 6 закона).

зависи од разних прилика, хоће ли учинилац тога крив. дела у пркос јасној законској одредби бити кажњен. Сви законодавци на основу начела изложених у крив. праву, кажњавају политична крив. дела, и све државе на основу начела усвојених у међународном праву узимају политичког кривца у заштиту и дају му могућност да избегне казну. Шта више, политички кривац може и у својој држави према појављеним приликама бити заштићен од казне за учињену кривицу. По себи се разуме, да то зависи од успеха предузетог дела. Кад проучимо начела, која владају у овом погледу у међународном праву, и начела која постоје у кривичном праву, наћи ћемо и у једном и у другом праву њихово оправдање.

Држава као правна личност има природно право на слободну ексистенцу и право, да слободно врши све оне радње које су неопходно нужне да постигне цељи, ради којих она и постоји. Као год према сваком приватном лицу тако се и према држави може учинити дело, којим се она вређа. У самој ствари државу, као преставницу правнога поретка вређа свако кривично дело, али ту ваља разликовати да ли се држава посредно или непосредно вређа. Са политичким крив. делима напада се непосредно на државу, а са осталим крив. делима држава се само посредно вређа. Дела, којима се непосредно напада на државу или су управљена на саму државну ексистенцу, којима се дакле напада на њену личност, или су управљена противу државне радње, које она мора вршити ради постизавања своје цељи. Наука кривичног права признаје дакле и држави право, да се брани од тих напада и да гони учиниоца тога крив. дела. Докле кривично право признаје држави право да гони политичког кривца, дотле међународно право свакој држави признаје право да заклања политичког кривца. По међународном праву свакој држави припада право, да не само својим поданицима на своме земљишту, већ и странцу, који је дошао на њено земљиште даде заштиту од гонења стране државе ако га страна држава гони као политичког кривца.

За политичку кривицу може се сматрати само оно дело,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

које је предузето из строго политичких побуда, а којим се иде на то, да се учини повреда према државном поглавару, или према земљи и народу, према земаљском уставу, или према законским наређењима и њиховом извршењу.

Велеиздаја, заузима међу политичким кривицама прво место. Још у старом римском праву, сваки непосредни напад на државу сматрао се као непријатељски напад, и то се крив. дело називало *perduellio*. Доцније је појам кривице *perduellio* ограничен и створен је нов појам ове врсте крив. дела под именом *crimen laesae majestatis*. Овај *crimen laesae majestatis* обухватио је два појма: ако је окривљени ишао на то, да непосредно повреди експетенцу државе, онда се сматрало да је учинио кривицу *perduellio*, а ако је његов напад био управљен на државног поглавара и његова права, онда је то била повреда величанства, *crimen laesae majestatis*. За време римских царева проширен је појам кривике *crimen laesae majestatis* тако јако, да су га римски цареви у свима могућим приликама примењивали ради утврђења свога самовлашћа, а противу сваког пријатеља народа. За време римских царева Аркадија и Хонорија проширен је овај појам у најдаље границе. Они донеше закон звани „*Lex quisquis*“ и по томе закону сматрала се за кривце чак и невина деца оних људи, који су окривљени за велеиздају, јер се по том законском наређењу имала гонити не само она лица, која су учинила велеиздају, већ и њихова деца.

Данас се под велеиздајом разуме она хотична и против-правна радња, која је предузета против узакоњених права државног поглавара, против државне ексистенце и њене целине или којом се насилно напада ма које суштаствено наређење постојећег земаљског устава.

Предмет овог крив. дела не отуђиво је право сваке државе, да као личност одржи неповређену своју ексистенцу и да се брани од сваког напада, који је управљен противу њеног опстанка. У појам државе улази не само земљиште на коме живи извесан организован скуп људи, — народ, — већ и она највиша власт, која је у држави организована и као така

призната, и на послетку и оно лице, у коме се целокупна државна власт усредсређује и преставља. Као неповредљиво право у држави сматрају се дакле: права државног поглавара, право недељивости и неотуђивости државног земљишта и право уставности. Сваки нападај на ма које неповредљиво државно право сачињава кривицу велеиздаје. Према напред казаном има три главна правца кривич. дела велеиздаје.

1. *Напад на права државног поглавара.*

Државни поглавар усредсређује у себи целокупну највишу државну власт; у њему се оличава општа државна воља и јединство, и као највиши преставник државне владе он по својој дужности мора да очува државну ексистенцу. Свака насилна промена у државној организацији има за последицу промену владоца или бар ограничење његових права, а готово сваки преврат у држави захтева промену државног поглавара. Та насилна промена државног поглавара може имати за циљ, да се државни поглавар убије или да се учини неспособним за владу. Из ове тесне везе између државе и њеног поглавара изводи се, да је свако предузеће противу личности владоца тако кривично дело, које непосредно вређа саму државу.

За велеиздају у овом правцу може се сматрати само оно предузеће, којим се напада на она права владаочева, без којих он неби могао своја права упражњавати; а то је у овим случајевима: 1) кад се иде на то, да владалац буде убијен, 2) да владалац буде лишен слободе, 3) да владалац буде телесно тако повређен да је ма и за само неко време спречен да упражњава своју владалачку моћ, и 4) да се владалац збаци. Остала крив. дела мањег значаја која се чине према владоцу нису велеиздаја, но су засебна врста крив. дела.

2) *Напад на државну ексистенцу.*

Овамо долазе сва она предузећа, којима се иде на то, да се држава у својим битним условима за опстанак повреди

и оштети, било одузимањем целог или само неког дела државног земљишта и становништва, било одузимањем извесних државних средстава за одбрану.

3) *Напад на државни устав.*

Овамо долазе сва она дела, којима се противзаконо и насилно хоће да поништи земаљски устав. Устави разних земаља су различити, а у већини устава има многих уставних одредаба, које никако не стоје у вези са самим опстанком државним. Са таким делима, којима се иде на поништење какве незнатне одредбе устава, не чини се велеиздаја. Према овоме само се она дела могу сматрати за велеиздају у овом правцу, са којима се хоће противзаконо да поништи уставност у њеним суштаственим састојцима. О тим суштаственим састојцима уставности у самој теорији има разних мишлења, а у пракци мишлења су веома различита. На прилику, апсолутиста доношав са свога политичког гледишта налази, да је свака одредба у уставу о проширењу народних права несуштаствени део уставности, а републиканцу се чине одредбе владаочевих права за несуштаствени део устава.

У овом трећем правцу наука сматра за велеиздају оно предузеће, којим се тежи да се незаконито поништи сам основ постојећег облика државне владавине. Као рушење тога основа сматра се: незаконити преображај монархије у републику и обратно; насилан преображај уставне монархије у неуставну или обратно; незаконита измена у постојећем реду наследног права на престо; и насилна измена свију оних власти којих се права и међусобни одношаји одређују у уставу.

Код велеиздаје не мора увек бити насиља, но се може учинити и без насилног рада н.пр. сплеткарењем противу своје државе и наговарањем туђе државе да поведе рат против ње. Но свако предузеће у целин велеиздаје мора бити противзаконо. Из овог излази да се научне расправе о државној влади, научне оцене државног устава, набрајање његових мана и предлози о поправци тих мана у уставу, не могу сматрати

за велеиздају. Тако исто не постоји велеиздаја, ако се у границама постојећег устава изврши каква год промена устава.

Велеиздаја се разликује од свију осталих кривичних дела у томе, што се овде и сам покушај казни као свршено дело. Велеиздаја је у самој ствари тек онда свршено крив. дело, кад је учинилац своју цел̃ постигао; н.пр. ако му беше цел̃ да убије владоаца, да је то и извршио, или ако је намеравао да у земљи подигне буну, па му то испало за руком. Али законодавци са важних и оправданих узрока одступају од тога и они границе кажњивости велеиздаје као свршеног дела распростиру и на сам покушај издајничког предузећа. Законодавац не може код издаје да учини разлику између свршеног крив. дела и покушаја, као што то чини код свију осталих крив. дела; јер кад би се и овде дозволила разлика између свршеног крив. дела и покушаја, па чак и између разних степена покушаја, дакле, да крив. дело зависи од постигнућа цел̃и или од каквог спољњег утицаја, онда се велеиздаја у много прилика неби ни могла казнити, јер би се у тај мах могла сматрати за некажњиво дело. Такав би случај био, кад би се са издајничким предузећем постигла цел̃ и бунтовници одржали превласт у држави. Због тога се и издајничко предузеће сматра за свршено, чим је предузета она радња, којом се непосредно производи зла намера. Велеиздаја се даље разликује још и у томе од осталих крив. дела, што може бити и онде свршено дело издајничког предузећа, где по општим појмовима о покушају не постоји ни покушај. На пр. неколико се њих завере да убију владоаца па пођу у тој цел̃и на одређено место где ће имати дело да изврше, али још из далека примете на оном месту жандарме, те се поплаше и разбегну не учинив ништа. У оваком случају сматра се издајничко предузеће за свршено дело. Отуда долази то, те многи правни писци тврде, да код велеиздаје нема никакве разлике између свршеног дела и покушаја. То је мњење међу тим погрешно; а ево зашто: законодавци које због велике опасности које могу настати по само друштво ако велеиздајник успе у своме предузећу, а које због могућности да на-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

стуши некажњивост за извршено дело, морали су многа дела предузетника велеиздаје, која се по општим појмовима сматрају за покушај, огласити да снадају у ред свршених дела и да се имају тако казнити. По општим појмовима покушај постоји чим је предузета радња за непосредно извршење крив. дела, а то је код велеиздаје изједначено са свршеним делом; али и код везеиздаје има покушаја, само што је покушај овде стешњен у врло уске границе, тако да овде у појам покушаја улазе махом само припремне мере. Тако ће се код велеиздаје сматрати за покушај, ако су се неколико њих завели да изврше издајничко предузеће, но још нису ништа предузимали, па им се завера открије и они буду ухваћени; или кад ко јавно позива на извршење издајничког предузећа, али ништа не успе са својим позивањем.

Код издајничког предузећа врло важну улогу има завера, јер се издајничка предузећа већим делом само завером њих више лица могу извршити. Завера је учињен договор између више лица да заједнички изврше какво унапред одређено политичко кривично дело.

Код завере мора бити:

- 1) више лица. — а најмање два;
- 2) неко извесно у напред одређено дело;
- 3) то у напред одређено дело мора на себи носити карактер политичког крив. дела, а то је, да је дело учињено са политичких побуда;
- 4) договор тих лица; и
- 5) да је дело заједничко, т. ј. да сваки жели да се дело изврши као за свој рачун.

Завереници делају заједнички, и у погледу кажњивости они су међу собом равни и ако међу њима има и пострекача и помагача и коловође. Споразум за заверу може се учинити речима, а може се и доцнијим делањем показати да се пристаје на заверу. Али ако је неко позват да и он ступи у заверу, па овај тражи времена да се размисли и до часа извршења нити је изјавио свој пристанак, нити је предузимао никакву радњу по чему би се могло закључити да пристаје

на дело, тај се не може сматрати за завереника. Тако лице може одговарати за неко засебно кривично дело, што је пропустио да заверу за коју је знао пријави власти.

Да прегледамо одредбе нашега крив. законика о велеиздаји. У § 87 кр. зак. законодавац одређује: „Предузеће које иде на то:

- а) да владајући Краљ буде убијен, затворен или да се непријатељу у руке преда или за владу неспособним учини;
- б) да се закони ред наследства или устав земаљски насилно промени; или
- в) да се област српска цела или нека част исте са страном државом споји или једна част од целог отргне, да се као издаја казни смрћу.

Из овог законског текста изводи се, да подмет овог кривичног дела може бити ма ко и ма чији поданик, дакле да учинилац не мора бити српски поданик. У правној науци о овоме постоје разна мишлења. Старији правни писци заступали су мишлење, да велеиздају може учинити само поданик према својој земљи, а не и странац према туђој земљи; неки правници међу којима су најзнатнији Фајербах и Аберт тврде, да странац не може ни онда учинити велеиздају према земљи, и ако се у времену извршења дела налазио на земљишту оне државе, на коју је његов напад управљен; други правни научари, а међу овима Митермајер и Хефтер веле, да странац може учинити ово дело само тако, ако је у времену извршења дела био на земљишту нападнуте државе. Новији правници и новији законодавци одступају са свим од овог гледишта и по њима може сваки, дакле може и странац као и домородац бити подмет овог крив. дела.

Но има једна особена врста велеиздаје, када се ово крив. дело може применити само на домородца, а никако и на странца. Та особена врста издаје налази се и у нашем крив. закону (§ 83 и 84). Тај случај постоји онда, кад Србин страну државу наговара да ратује противу Србије, или кад се Србин у време рата противу Србије или њених савезника у непријатељској војсци бори. У овим случајевима може само

Србин т. ј. српски поданик бити окривљен за велеиздају а никако неки странац, и ако је он пре тога становао на српском земљишту. Пошав са овога гледишта правда се оно међународно правно начело, да се у рату заробљени непријатељски војник не може сматрати за велеиздајника и ако је државу оружјем у руци нападао.

* * *

Прегледав овако главнија обележја крив. дела велеиздаје намеће нам се питање, је ли умесно, да се велеиздаја казни најстрожијом казном — смрћу — и је ли праведно, да се покушај код овог крив. дела казни као свршено дело? Од старина се код свију народа као најстрожија казна сматра смртна казна и њом су кажњавани учесници у велеиздаји. Држава је за нападај свог природног права на опстанак тражила поништај природног права на живот оног човека, који је учествовао у велеиздаји. То се још и данас протеже у законима модерних држава, правдајући свој поступак тиме, што велеиздајник прети опстанку државном. А је ли то баш увек тако?

Поједини случајеви велеиздаје, а то су, кад ко противу своје земље страну државу наводи на рат или ради на томе, да се или цело или неки део државног земљишта преда страној држави, данас су тако ретки, да се готово може рећи да су ишчезли. У старија времена бивало је доста таквих случајева, а налазимо и у најуређенијим државама старијег времена, где увређени великаш прибегава из освете или каквих себичних цељи оваком у правом смислу издајничком делу. Данас, када је међународним правом уобичајено, да ратујуће стране, нарочито она, која олакшава рат, мора за то имати међународним правом оправдани узрок, данас би према великом напретку у развиту међународних правних обичаја увређени великаш врло тешко успео код какве стране државе да је наведе на рат противу своје земље, ако та држава нема оправданих разлога за ратовање; јер неправедно поведени рат у данашњем уређеном колу држава наилазио би на велики отпор;

па ако би такав неправедан рат био и успешан, њиме би се врло тешко могло постићи оно што се хтело. Ни једна држава више се неће радо упустити у такав рат и зрема томе би сваки рад таког човека остао безуспешан. А ако страна држава има оправданог разлога за ратовање, онда је излишно наговарање таког човека. Но при свем том, ако би такав случај баш наступио, онда је умесно да се држави призна право, да таког велеиздајника казни смрћу, јер је његов рад у истини претио државном опстанку. Такав је човек велеиздајник у правом смислу, јер њега на ово дело не подстиче родољубље, већ или себична освета или друга каква себична цељ.

Сасвим је другаче код оних политичких кривица, које се такође обележавају као велеиздаја и којима је цељ насилна промена владаоца и устава. Код ових предузећа није увек у опасности државни опстанак. Историја нам показује толике примере насилне промене владаоца и насилних промена земаљских устава, а ни у једном случају није држава пропала, шта више у већини случајева држава је имала извесне користи било да је под новим владоцем држава увећана, било да је услед насилне промене устава држава у своме развоју у напред коракнула. Разуме се, да би се и без насилне промене владаоца и устава могао учинити још лепши напредак, када би земаљски управљачи размишљали о тим нужним променама и сами их привели ка извршењу.

Код ових политичких кривица примена најстрожије казне, нарочито смртне казне, нема свог оправдања, јер држава од нападача није нападнута у цељи да се поништи државна егзистенца, но у цељи, да се поправи оно што он у држави налази да је зло. Учинилац не подстиче на велеиздајничко предузеће нека ниска и себична цељ, као што је то у првом случају; већ га на то гони љубав и пожртвовање према својој домовини. У оном првом случају учинилац жели зла својој држави а у овом другом он јој жели добра. Историја нам показује безброј таквих велеиздајника, којих су тежње биле у данашњем напреднијем духу оправдане, али су због неуспеха

Укао велеиздајници погубљени, а таки исти велеиздајници по кривичном праву, који су имали исте тежње, али су били у своме раду сретнији, јер су у свом предузећу успели, обележени су у историји не као велеиздајници, већ као слављени и врли родољуби. Па и наша најновија историја показује да је држава извесне људе осудила као велеиздајнике на смрт, но владаочевом милости им се прашта живот а после и казна и ти се људи повраћају у своје старе грађанске положаје, а тиме им је држава ћутећи признала да су тежње тих људи биле праведне. Није ваљда више далеко оно време, када држава неће више тражити за ову врсту кривичне човечији живот. Кас год што се неслаже са правдом, да се све врсте велеиздајника казне смрћу, тако исто не слаже се са правдом ни оно у крив. праву усвојено начело, да се и покушај издајства казни као свршено дело.

Укидање смртне казне код политичких кривица нужно је већ и са тога, што међународно право поставља једно кривичном правном гледишту сасвим противно начело, из кога је поникло право на давање прибежишта. Свака држава по својој независности овлашћена је, да странцу допушта бављење на своме земљишту; но држава ће то дозволити само добрим страним људима, а никако и зликовцима, јер је свакој држави у интересу, да зликовац не избегне казну. Зликовца држава на основу постојећих међународних уговора издаје оној држави, која га тражи. Но политичким кривцима свака држава не само да може дати прибежишта, но она није обвезана да их на захтев друге државе изда или из своје земље изагна. (У старија времена омет само су политичке кривце на основу уговора издавали; данас је сасвим обратно). То начело заштите поникло је из тог гледишта, што се политички кривац у новије време не сматра за хрђава човека и за то свака се држава свима могућим средствима стара да политичком кривцу даде за неко време склоништа, знајући, да ће доћи време када ће се такав кривац без да се користи застарелошћу свог дела, моћи вратити у свој завичај, да тада неће више морати од-

говарати пред законом за своје дело, шта више, да ће вратив се у домовину постати користан члан своје домовине.

Надајмо се да ће наш законодавац укинути смртну казну код политичких крив. дела, кад се о томе на надлежном месту поведе реч.

БЕРЛИНСКИ УГОВОР

У име свемогућег Бога.

Његово Величанство цар Немачке, Његово Величанство цар Аустро-Угарске, Председник француске републике, Њено Величанство Краљица Велике Британије и Царица Индије, Њег. Вел. краљ Италије, Њег. Вел. Цар Русије, Његово Вел. цар Турски, у жељи да доведу у ред питања, покренута на Истоку догађајима последњих година, и ратом, којег је свршетак обележен Сав-Стефанским уговором, а с обзиром на ред европски и саобразно парником уговору од 30 Марта 1856 год. били су сложни у мишљењу, да ће састанак конгреса бити најбоље средство да се олакша међусобни споразум. Па за то су Њихова Величанства и Председник француске републике ~~на~~ именовали пуномоћнике, којих имена следеју, а који су се на предлог аустро-угарског и на позив немачког двора састали у Берлину, имајући пуномоћја, која су нађена као исправна.

Пошто се између њих дошло срећно до споразума, они су се сложили на следеће одредбе :

Чл. 1. Бугарска постаје аутономна и данак плаћајућа кнежевина, под сузеренством Њег. царског Вел. Султана. Она ће имати хришћанску владу и народну војску.

Чл. 2. Кнежевина Бугарска обухватиће следећа земљишта :

Граница њи ће са севера десном обалом Дунава, од старе границе Србије до једне тачке западно од Силистрије, коју ће одредити европска комисија, а одатле њи ће ка црном мору на југ од Мангалије, која ће се придодати румунском земљишту. Црно море образује западну границу Бугарске. На југ пење се граница уз долину потока, у близини кога налазе се села Хаџи-кјој, Селам-кјој, Ајваџик, Кулибе, Сиџилик, пресеца у криво долину Дели-Кашчика, прелази јужно од Белибе, и Кемхалика, а северно од Хаџимахале, пошто је прешла преко Дели-кашчика на 2 и по километра идући уз Сепџеј; захвата гребен на тачки која се налази између Текенлика и Аидос-Брезде и иде њиме преко Карнабад Балкана, Призевце Балкана, Казан Бал-

кана, на север од Котла до Демир-капије. Продужује се главним венцем Великог-Балкана и иде по њему до на врх Козице.

Овде оставља гребен Балкана, силази на југ између Села Пиртопа и Душанца, од којих прво остаје Бугарекој а друго источној Румелији до потока Тузлу-Дере, иде овим потоком до састава његовог са Тополицом, па онда овом реком до њене притоке Смовекио-Дере близу села Петричева, остављајући уз ову притоку источној Румелији једну зону од два километра у пречнику, затим се пење између потока Смовекио-дере и Каменице вододелницом да скрећући на Југо-Запад избије на вис Војњак и достигне 875-ту тачку на карти аустро-угарског генералштаба.

Гранична линија пресеца у правој линији горњи басен потока Ихтиман-дере, пролази између Богдине и Карауле док не наиђе на линију вододелну која дели басен Искре од басена Марице између Камурли и Хаџилара, иде овом линијом преко висова Велине-Могиле, виси 351, Змаилице-Врха, Шумпатице и саставља се административном границом санџака Софије између Севри-Таса и Кадир-Тепе.

Од Кадир-Тепе граница креће на Југозапад, иде вододелницом између басена Место-Карасу с једне стране и Струме-Карасу с друге, додирује се гребена планине Родопа, названих: Демир-Капи, Искоф-тепе, Кадимезар-Балкан и Али-Гедук до Капетник-Балкана, и на тај начин спаја се са старом административном границом Софијског санџака.

Од Капетник-Балкана границу обележава вододелница између долине Риљске реке и реке Бистрице, иде затим подгорјем названим Воденица планина па се спушта у долину реке Струме на саставак ове реке са Риљском реком, остављајући село Баракли Турекој. Она се пење затим на југ села Јелашнице да би достигла у најкраћој линији венац Големе Планине на врх Гитке, где се саставља са старом административном границом Санџака Софијског остављајући међутим Турекој цео басен Суве реке.

Од брда Гитке западна граница иде ка брду Црни Врх планином Црвеном Јабуком и поклапајући се са старом административном границом санџака софијског у горњој партији басена Егриси и Лепенице, прелази са њоме преко гребена Бабине-Пољане док се не испење на вис Црни Врх.

Од виси Црног Врха граница иде вододелницом између Струме и Мораве врхом Стрезера, Вилогола и Мезид Планине и дохвата се Гачине, Цуне-Траве, Дорковске и Дројнице планине, затим Дешчаног Кладенца, вододелнице између Високе Сукове и Мораве и иде управо на Стол, па спуштајући се са њега сече на 1000 метара северо-западно од села Сегузе друм из Софије у Широт. Пење се у правој

линији на Видмеђ-Планину и одатле на вис Радачину у венцу Коца Балкана, остављајући Србији село Дојкинце а Бугарској село Сенокое.

Са врха виса Радочинѐ граница иде ка западу гребеном Балкана преко Типровца Балкана и Старе планине до старе источне границе кнежевине Србије близу куле Смилове куће, а одатле иде овом старом границом до Дунава, излазећи на Дунав код Раковице.

Ово граничење утврдиће на лицу места европска комисија, у којој ће бити заступљене силе потписнице.

Утврђено је:

1, Да ће та комисија узети у обзир потребу Њег. Вел. Султана да може бранити границе Балкана Источне Румелије.

2, Да се могу подићи тврђаве на десет километара око Самокова.

Чл. 3. Кнез Бугарске биће слободно изабран од народа и потврђен Високом Портом са одобрењем великих сила.

Ниједан члан ма које од владајућих династија великих европских сила не може бити изабран за кнеза Бугарске. У случају да се престо бугарски упразни, избор новог кнеза извршиће се под њетим условима и њетим начином.

Чл. 4. Скупштина бугарских главиара, сазвана у Триову, израдиће пре избора Кнеза правилник органички за кнежевину. У местима где су Бугари измешани са становницима Турцима, Грцима, Румунима и другима, водиће се рачун о правима и интересима ових становника у колико се то тиче избора и израде органичког правилника.

Чл. 5. Следеће одредбе биће основа јавном праву у Бугарској: Разлика у вери не може се употребити за основ искључењу или неспособности ма кога у уживању права грађанских и политичких, или да не може ступити у јавне службе, вршити јавне послове и уживати почести у ма коме месту. Слобода и јавно вршење свију верских обреда осигурани су свима домородцима Бугарске тако исто као и странцима, и никаква препрека не може се стављати ни хијерархској организацији разних вероисповеди ни њиховим односима са њиховим духовним поглаварима.

Чл. 6. Привременом администрацијом Бугарске управљаће до израде органичког правилника царско-руски комесар. Један царско-отомански комесар, као и консули наменовани ад hoc од осталих сила потписница овог уговора, водиће надзор над овом привременом управом. У случају кад се наменовани консули неби сложили, већина решава, а у случају несагласија између ове већине и комесара царско-руског или комесара царско-отоманског пресудиће преставници сила потписница у Цариграду, сакупљени у конференцију.

Чл. 7. Привремена управа не може се продужити даље од 9 месеци, рачунајући од дана кад се измењају ратификације овога уго-

вора. Кад се органички правилник доврши, приступиће се одмах избору кнеза Бугарске. Кад се постави кнез нова организација ступиће у живот одмах, а кнежевина у потпуно уживање своје аутономије.

Чл. 8. Трговачки и пловидбени уговори, као и све конвенције и споразуми закључени између страних сила и Порте, који су данас у важности, важе и за кнежевину Бугарску и ни у колико се они не могу изменити односно ма које силе без њеног одобрења. Не може се наплаћивати никаква транзитна такса на ескапе који пролазе кроз кнежевину. Са поданицима и трговином свију сила поступаће се у свему подједнако. Неприкосновеност и повластице страних поданика, као и право јурисдикције и протекције консуларне, онако како су прописане капитулацијама и обичајем, остаће у потпуној снази, у колико не буду измењене пристанком интересованих партија.

Чл. 9. Величина данка годишњег, који ће плаћати кнежевина Бугарска сизеренском двору, полагајући га у банку коју ће Висока Порта накнадно означити, одредиће се сагласијем сила потписеница овог уговора на крају прве године дејествовања нове организације. Овај данак утврдиће се према средњим приходима кнежевине. Кад силе буду одредиле данак, а узев у обзир да је Бугарска дужна примити на се један део јавног дуга Турске царевине, она ће по основи праведне сразмере оценити колики део овога дуга може пасти на терет кнежевине.

Чл. 10. Бугарска прима на се све обавезе царско-турске владе према жељезничком друштву Рущук-Варна од дана кад се измењају ратификације овог уговора. Стари рачуни имају се довести у ред споразумно између Високе Порте, владе кнежевине и администрације тога друштва. Кнежевина Бугарска прима на се такође и обавезе Високе Порте према Аустро-Угарској као и према друштву за експлоатацију жељезница у европској Турској, које се обавезе односе на довршење и на везу као и на експлоатацију жељезничких линија, у колико то кнежевини на део долази и у колико се има извршити на њеном земљишту. Нужне конвенције за регулисање ових питања имају се закључити између Аустро-Угарске, Порте, Србије и кнежевине Бугарске одмах пошто се мир закључи.

Чл. 11. Гарнизони турске војске неће више постојати у Бугарској. Све старе тврђаве имају се порушити о трошку кнежевине, а у року од једне године дана или и раније ако буде могуће. Месна влада предузеће одмах мере за рушење а не може нове тврђаве подићи. Висока Порта имаће право да располаже по својој вољи са ратним материјалом и другим предметима који припадају отоманској влади и који буду остали у тврђавама дунавским, већ евакуисаним

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

према примирју од 31 Јануара, као и са онима који се буду нашли у утврђењима Шумле и Варне.

Чл. 12. Поседници мусломани или други који би се лично настанили изван кнежевине, могу у њој задржати њихове непокретности дајући их под закуп или под управу трећег. Туреко-бугарска комисија биће одређена да регулише у току од две године све послове, који се односе на начин преноса експлоатације или употребе државних добара или верских фондација (вакуфа), као и да регулише питања о интересима поједнаца који би ту били ангажовани. Становници Бугарске који буду путовали или се задржавали у Турској биће потчињени властима и законима турским.

Чл. 13 - 21 одређују се границе Источној Румелији, која се ставља под непосредну власт Њег. Вел. Султана у политичком и војном погледу, али има аутономну административну управу, са генералним гувернером на челу. Те прописе изменио је основно бивши кнез бугарски Александар, принц Батенбершки, присаједињењем Источне Румелије Бугарској, те тако имају сада више историску важност на их овде и не излажемо.

Чл. 22 прописује рок од 9 месеци за трајање руске окупације у Бугарској и Источној Румелији, одређује бројно стање окупационе војске, и дозвољава да та војска може одржавати саобраћај са Русијом преко Румуније и преко пристаништа у Варни и Бургасу. Али тај пропис имао је само пролазну вредност, за време трајања руске окупације, па зато не саопштавамо га у целости.

(Наставиће се.)

ИЗ СУДНИЦЕ

VI

Шта је прече и шта вреди према закону: изјава некога пред судом, да је извесно своје имање продао, и његово одобрење, да томе куницу суд и тачињу изда; или прибелешка, коју поверилац продавец тога истог дана и на то исто имање код истог суда стави?

(ОДЛУКА ОПШТЕ СЕДНИЦЕ КАСАЦИОНОГ СУДА)

Ст. Спасић, позивајући се у заштиту на М. Јовановића, тужила је суду Н. Анастасијевића због скинућа прибелешке. Првостепен суд по свршеном извиђају нађе:

1, Да је тужитељка и на рочишту навела, како је она 27 Октобра 1884 г. од М. Јовановића купица један плац за 28¹/₂ д. ц. на

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

коме је она и кућу направила, и да му је на име отплате ове куповне цене дала 20 д. ц.; али кад је заштитник М. 31 Октобра 1885 г. на протоколу код суда изјавио, да је он тужитељици продао плац, са кога се скинуће прибелешке тражи, и према томе тражио, да суд поднету од продатог плаца тапију на име њено као куица потврди, јер је сву продајну цену примио, онда је тужени истог дана тражио да суд за сигурност 6-4 дин. коју му суму по меници дугује заштитник М. стави прибелешку на цело по М-овој тапији имаће, са свима зградама на истоме постојећим, и да је по тапији, по којој је прибелешка тражена, означен и њезин купљени плац са кућом, на што је такође прибелешка одобрена, на пошто је она купила спорни плац 1884 год. и на истоме доцније кућу подигла, а тужени Н. тражио је прибелешку 3. Октобра 1885 год. на што није имао права, јер прибелешки нема места на туђем имању, то је она самим закљученим уговором о продаји и куповини постала сопствеником спорног плаца, па зато је тражила да се скине прибелешка са спорног плаца и куће на њему постојеће.

За доказ поднела је квиту М-ову којом се тврди продаја 1884 г. и да му је на име куповне цене дала 20 д. ц.

2. Да је тужени одговорно како тужитељка у основу нема права на тражење скинућа прибелешке са спорног плаца, кад и сама признаје да је спорни плац својина заштитника М-а а његовог дужника, и кад не доказује да је исти тапијом, као јединим начином за прибављање својине некретних добара, прешао у њену својину; да поднета квита, из које се види, да је продавцу М-у на име куповне цене 20 д. ц. дала, није никакав по форми доказ нити би се њоме могло доказивати право својине спорног плаца, кад би је заштитник М. пред судом и признао, а кад ово не стоји, онда прибелешка као заложно право на спорном плацу мора остати дотле, док се цео дуг, за сигурност кога је прибелешка и стављена, не исплати.

3. Да је тужитељка показала, да је тужени оног истог дана ставио прибелешку када је продавац М. поднео тапију на потврђење од продатог спорног плаца, и да је према овоме прибелешка туженог невредећа, јер чим је М. тапију суду на потврђење поднео, онда је самим тим актом спорни плац прешао у својину тужитељкину; али за случај да прибелешка остане вредећа, да се она има прострети само на спорни плац а не и зграде на њему постојеће, пошто је тужитељка те зграде после закљученог уговора продаје и куповине подигла.

За доказ, да је тужитељка постојеће зграде на спорном плацу подигла после закљученог уговора продаје и куповине, позвала се на

протокол тражења прибелешке од стране туженог и протокол поднашања тужије од стране заштитника М. суду на потврђење, а поред овога позвала се и на сведоке, па ако све ово довољан доказ не буде, она ће се допуно и заклети.

4. Да је тужени на то одговорио, да поднети протоколи саслушања не могу бити никакав доказ о својини, с тога, што се својина некретног имања може само пуноважном тапшјом доказивати, а кад тужитељица ове нема, онда ни право својине на спорно имање није стекла, па зато оно мора остати као залога до измирења целог дуга, за сигурност кога је прибелешка и стављена; да позивању сведока ради доказивања доцније подигнутих зграда на спорном плацу, нема места, што нико на туђем земљишту зграде не подиже докле сопствеником не постане, и што је заштитник М. као дужник његов — туженога — ишао овим тајним пренашањем на то, да туженог као свога повериоца оштети; да испиту сведока нема места према допуни §. 242 грађ. пост. с тога, што се никаква тражбина, вредност, која прелази 200 динара, не може доказивати сведоцима па ма какав њен основ био; да није признао, да је постојећу кућу на спорном плацу тужитељка подигла, већ сматра да је и кућа заједно с плацем својина његовог дужника М—а, с тога, што је кућа подигнута још 1883. год. а тужитељка спорни плац купила 1884 год.

5. Да заштитник М. није ни на тужбу одговорио ни на рочиште долазио, нити изјавио, да се заштите прима или не прима.

6. Да је тужитељка сведоцбом сведока Ст. Ст. а у неколико и Ст. Ив. и П. Рад. и поднетим у овереном препису протоколом саслушана од 31. Октобра 1886. год., из кога се као пуноважне исправе види, да је заштитник М. приликом поднашања тужије суду на потврђење од продатог спорног плаца, продао тужитељици само спорни плац без икаквих на њему зграда, — до велике вежоватности довела навод: да је она после закљученог уговора продаје и куповине спорног плаца на њему кућу подигла, која по признању обе парничне стране вреди 30 дуката, па с тога јој се по смислу §. 291. грађ. суд. опет има и досудити допуњујућа заклетва на поменућу околност, па ако се закуне, онда да се прибелешка са куће постојеће на спорном плацу скине, а ако се не закуне, онда прибелешка да остане; а да тужитељка ничим па ни поднетим протоколом саслушања заштитника М—а приликом поднашања тужије суду на потврђење, па баш да би продају плаца М. и признао, а ни поднетом квитом, није доказала, да је право својине на спорном плацу стекла, јер се својина ничим па ни поднетим протоколом саслушања ни поднетом квитом, из које се види, да је послужитељка на име куповне цене

дала 20 дук. цес. М-у, — не може доказивати, с тога, што се својина некретних добара по §. 292. грађ. зак. прибавља једино тапцијом судом окр. потврђеном, што овде није случај, јер тапцију, коју је поднео заштитник М. од продатог спорног плаца, суд, који је једини за потврђење преноса некретног имања надлежан, није хтео потврдити услед постојеће прибелешке на плацу; а кад ничим доказала није, да је спорни плац њена својина, те према томе да је прибелешка на туђем имању за рачун трећег лица стављена, онда се тужитељка од тражења скинућа прибелешке са спорнога плаца има одбити и прибелешка према §. 372. грађ. зак. на плацу има остати езе дотле док се цео дуг не измири, — па са наведених разлога пресуди: „да се тужитељка Ст. допуно закуне на то: да је постојећу на спорном плацу кућу подигла о своме трошку после закљученог уговора продаје и куповине спорног плаца од заштитника М. па онда да се прибелешка са постојеће на спорном плацу куће скине, а свака страна своје трошкове да сноси, пошто обе по нешто губе, а тужени Н. у томе случају да плати на вредност куће суду спорну и парничну таксу; — а ако се не закуне, онда да се од тражења скинуће прибелешке са куће постојеће на спорном плацу одбије.

А од тражења скинућа прибелешке са спорног плаца тужитељка се одбија.“

Апелациони суд на против нађе:

1. Да тужитељка ничим, па ни поднетим протоколом саслушања заштитника М—а приликом поднашања тапције суду на потврђење од продатог спорног плаца, а ни поднетим квитом М—овом није доказала својину непокретности, јер треба по §. 292. грађ. зак. да има тапцију судом утврђену, какву тужитељка не подноси, а она тапција, коју тужитељка подноси за доказ не вредећа је, кад судом потврђена није, услед стављене прибелешке, те по томе тражење њено недоказано је и од истог се по §. 178. гр. пост има одбити.

2. Да тужитељка није доказала ни то, да је на спорном плацу постојећа кућа њена својина, јер не подноси о томе пуноважни писмени доказ да је кућу она направила, а сведоцима се то по §. 242 грађ. пост не може доказивати, као што јој не може за доказ послужити ни поднети протокол саслушања заштитника М—а, кад тапцију од плаца нема, те се према томе а по §§. 189, 199 и 113 грађ. зак. има сматрати, да је спорна кућа својина онога чији је и плац, и по §. 178. реч. пост има се и од овога тражења као недоказаног одбити, — па зато на основу изложених разлога и пресуди: „да се тужитељка одбије од тражења скинућа прибелешке са спорног плаца и куће као недоказаног.“

Касациони суд, по жалби тужитељке, у своме Ш. одељку 14. Новембра 1887. г. бр. 3974 поништи ову пресуду апелационог суда са ових разлога:

„По §. 293 и 294 грађ. зак. за пуноважно пренашање непокретности на друго које лице тражи се, 1) да је преносач сам господар имања и 2) да се сам господар пред судом лично или преко пуномоћника изјасни о преносу, и онда је пренос имања пуноважан, без обзира на то, што би суд због нужних формалности овај пренос доцније решио.

Изјашњењем М—а заштитника, на протоколу судском од 31. Октобра 1885 по § 187 грађ. пост. потпуно је доказано, да је спорни плац продао тужитељки за 30 дук. цес. и да је новце примио, и према томе од тога часа спорни је плац тужитељичин.

А што се тиче права туженог Н. који је по акту под бр. 7825 за осигурање 684 динара свога примања од реченог М. ставио прибелешку на спорно имање истога дана, према горњем изјашњењу М-овом има се сматрати да је ова прибелешка стављена на туђе имање и да је с тога према наређењу §. 314. грађ. зак. невредећа, нарочито још у погледу на квиту М—ову од 27. Октобра 1884 год. у тужби, где се признаје како уговор продаје спорног имања тако и пријем 20 дук. цес. а конто куповине, с тим, да рест прими кад тапију буде издао“, — на позове апел. суд да по овим примедбама поступи.

Али апел. суд не прими ове примедбе са ових противразлога:

„Изјашњењу, вели, продавца М—а, које је овај учинио, на протоколу саслушања судског од 31 Октобра 1885 год. апелациони суд не може да да онакву важност, какову му касациони суд у горњим примедбама својим даје, јер кад је законодавним решењем од 13 Јула 1850 год. бр. 1197 (збор V. стр. 259) прописано: да правну, дакле потпуну законску вредност права убаштинења до установе баштинских књига, имају само судска потврђења на тапијама, а не и сама изјава продавца, као што је овде случај, онда се према томе не може узети, да је у времену стављања прибелешке било туђе имање, а не дужника М—а, као што то касациони суд узима; према чему, да овде нема места примени §. 314. грађ. зак., на који се касациони суд у одбрану свога мишљења позива.“ —

Но Касациони суд у својој општој еедници 12. Јануара 1888. год. бр. 4562 реши, да су примедбе Ш. одељења касац. суда учињене на горњу пресуду апелац. суда саобразно закону изречене, а противуразлози апел. суда не стоје.

Саопштио М. Дамјановић.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ЧИТУЉА¹⁾

ДР. ЈОСИФ ПАНЧИЋ

државни саветник, председник Краљевске Академије наука,
дугогодишњи професор Велике Школе, дописни члан мно-
гих учених друштава и т. д. и т. д.

24 Априла 1814 † 25 Фебруара 1888.

Лака му земља, а успомена на њега остаће
вечно међу нама!

К Њ И Ж Е В Н О С Т

Изишла је трећа свеска (првог дела) *Теорије казненог права* од
Ј. Ђ. Авакумовића. У њој је свршетак друге књиге: *о употребној од-
брани* (стр 340—413) и отпочета је трећа књига: *Dolus et Culpa*.

Б Е Л Е Ш К Е

Доктор оба права Емилија В. Кемпан. — Илустроване новине
што у Лајпцигу и Берлину излазе, донеле су ово дана слику др.
права г-ђе Емилије В. Кемпан са овим извешћем:

¹⁾ Кад смо добили вест о смрти Др-а Јосифа Панчића први табак овога броја
био је већ отпечатан, с тога принуђени смо донети је на овоме месту, што би иначе
учинили на првој страни.

Уредн.

Професор Др. Гнајет из Берлина држао је пре некога времена предавање о жени, њеном социјалном положају и њеном образовању, у коме је тврдио да ни једна грапа људске знаности и уметности није неприступачна женском свету. Завршујући своје предавање, учени правник тврдио је да узвишеном позиву жене, као матере, ништа не смета правничко образовање. То је доказано и са првим немачким женским правником г-ђом Емилијом В. Кемпан. Природа има својих љубимаца не само у редовима мушкога пола, но их је кроз сва времена имала и међу женама. Зар се у ове не сме убројати и једна мати, која се поред мучних дужности свога домаћег живота посветила и изучавању правне науке? — Међу онима, који су честитали госпођи доктору права били су и најчувенији професори немачких великих школа, и то као што се у једном од њихових писама каже „не из просте учтивости, коју дугујемо лепом полу“, већ да списатељку „Присвајања и отуђења туђих ствари“ као колегу поздрави и са њом научну дискусију одржава. Сведоџба једнога Виндчајда, Ека, Воагта, Ленела, Жирарда, Келера, Пунчарта и других неоспорно утврђују да је г-ђа Кемпан изредан познавалац римскога права, а нарочито да зрело и самостално размишља и своје мисли лепо исказује.

Рођена 1853 год, г-ђа Кемпан, благодарећи спремању свога мужа 18^о4 год. положила је испит зрелости у Цириху. Три године доцније, у лето 1887 год. промовирана је *magistra cum laude* на свечаном скупу државничког факултета циришке велике школе. Г-ђа Кемпан је својим женским држањем и особинама поштовање не само својих учитеља, но и другова стекла. Благодарна и за знак поштовања посветила је госпођа правник своју докторску тезу учитељима својим: проф. Др у А. Шнајдеру и др у Алојзу од Орели из Цириха.

Др. Г—п.

власник:

УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ.

одговорни уредник:

ЂОРЂЕ А. МЕНАДОВИЋ

јавни правозаступник